

A SZAKOLCZAI FERENCZRENDI KÖNYVTÁR XVII. SZÁZADI TÖRTÉNETÉHEZ.

Közli: **Majláth Béla.**

I.

Könyvtár vizsgálati körutam alkalmával 1880. évi augusztus 8-án a szakolczai sz. ferenczrendiek zárda könyvtárában buvárkodván, feltűnt előttem azon körülmény, hogy a könyvek egy régebbi és újabb signaturával vannak ellátva; mi azon föltevésre indított, hogy ott az 1877/8. évben készült legújabb catalogus mellett, egy régiebbnek is kell lenni.

Egy régiebb könyvjegyzékről azonban, sem a zárdafőnök úrnak tudomása nem volt, sem pedig azt ottan, daczára kutatásainnak föl nem találhattam.

A könyvtár történetére nézve tehát le kellett mondanom arról, hogy egy régi könyvlajstrom alapján, jegyzeteket készíthessek, s meg kellett volt elégednem a bibliographiai jegyzetekkel, miket a könyvtár anyaga vajmi csekély számban nyújtott. De mégis nyújtott annyit, hogy azt jegyzékbe venni, a régi magyar nyomtatványok szempontjából érdemes volt.

A szakolczai zárda könyvtárban tett kutatásom óta két év telt le; s csak a múlt évnek egy véletlene fejté meg, hogy az említett könyvtárnak régi lajstromát a zárdában miért nem lehetett föltalálni? Ugyanis ez év június 3-án a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtári osztálya László Béla m. kir. honvéd alezredes úrtól tizenhat darab becses kéziratot vásárolván, ezen kéziratok között — melyeknek majdnem mindannyia az erdélyi részekből került az eladó úrnak nagy atyjához — volt a szakolczai zárda könyvtárnak lajstroma is, mely jelenleg vétel útján a múzeumi könyvtár tulajdona lett.

Ezen kézirat 1662-ik évben kezdődik, s 1783. évig van vezetve. A negyedréti alakú kötetben van 93 beírott és 102 üresen maradt lap. Kötése XVII. századbéli préselt kemény bőr, melynek felső fedele beégetett aranyozású ékítményeket, arabeskeket tüntet föl, szélei a lapoknak arany metszetűek.

Valószínűnek tartom, hogy ezen érdekes könyv-lajstrom már 1784-ik évben a zárdából elidegenítetett, minthogy a zárdának ezen éven túl is vannak szerzeményei, az új lajstrom szerint, de ezen accessiók, daczára a régi lajstromban üresen marad 102 lapnak, abba ki nem vezetettek azon egyszerű oknál fogva, mert a régi lajstromos könyv már nem volt a zárda birtokában. A lajstrom készült 1662-ik évi augusztus 28-ikán a rendnek tartományi gyűlése után, Pagela Kelemen, szakolczai zárdafőnök idejében; miről a latin címlap ezen szavakkal értesít: »In Nomine Domini Amen. Incipit Cathologus seu Inventarium perpetuum Librorum Conventus Szakolczensis Ordinis Minorum Reformatorum Provinciae SSmi Salvatoris Ungariae: post Capitulum celebratum Provinciae Die 28. Augustj, Anno Dni 1662. Tempore uero Guardianatus Multum Venerabilis Patris Fratris Clementis Pagela Szakolczensis.« A címlap tulsó oldalán, a lajstrom névtelen készítője két pontban utasítást ad az olvasónak, megjegyzi, hogy a jövőre szerzendő könyvben mindig megnézendő a szerző neve, tartalma miről szól, melyszerint megtudható, melyik osztályba sorozandó; s hogy a könyvek számának növekvésével nem szükséges, új lajstromot készíteni, de a könyvtárnok akárki legyen az, minden zárdafőnök tisztségének bevégeztével — igyekezzék a jelen lajstrom tisztán hagyott lapjaira a szerzett könyvek számát, t. i. hogy ezen és ezen zárdafőnök idejében, ezen évben szereztetett, ajándékoztatott vagy örököltetett ilyen és ilyen könyv; s így minden munka nélkül a legkönnyebben elkészíthető az összes könyvek lajstroma.

A lajstromozási műveletre nézve ezen kézirat úgy az anyag osztályozására mint a rovatokra nézve két különböző mozzanatot tüntet fel, nem említve azon jelentéktelen bejegyzéseket, melyek imitt amott hol elszórva, hol együttesen, de minden rendszert nélkülözve, mindig évről-évre előfordulnak; de, úgy a kéz-

irat megkezdője 1662-ben, mint annak folytatója 1755-től 1772-ig, a nyomtatási évszámnak rovatot nem nyitottak, bár ha már a későbbi író a nyomtatás helyét is külön rovatban vezeti.

A könyv-lajstrom kezdő írója három rovatot vezet. Az első rovat a folyó szám, mely minden osztálynál, sőt az osztályok alcímeinél is, mindig előlről kezdődik. A második rovat a könyv címlapjának igen hiányos leírása, s a harmadik rovatban foglalja a könyv alakját össze-vissza folio, 4°, 8° stb. s ott, hol a mű több kötetből áll, ezt is följegyezi. Az 1755-ben folytatott lajstrom ugyancsak három rovatot használ; de a folyó számot elhagyja, s a helyett az első rovatban van a könyv címe, a másodikban a kötetszám s a harmadikban a nyomtatási hely. A könyvtári anyag formatumára nézve, szigoruan elkülöníti azokat, s az osztálycímekhez írja, fölül in fol. 4-to stb. A lajstromozási művek eme hiánya nem épen meglepő a könyvtárkutatókra nézve, ha ma a könyvtártani vívmányok óriási haladásának közepette, a provincialis kisebb könyvtárak lajstromozásánál igen gyakran kell tapasztalnia, hogy száz évi haladásnak nemesak nyomát nem találjuk a könyvtárak lajstromozása, felállítása körül, de sőt inkább visszaesést tapasztalunk, s az újabb lajstromozások úgy az osztályozásra, mint a rovatokra nézve határozottabban rosszabbak a régiéknél. Így van ez a szakolczai szerzetesek könyvtárában is, minthogy az 1754—72-ik év között készült könyv-lajstrom, a nyomtatási hely följegyzésével pótolja az 1662-ik évben készültnek ebbeli hiányát. Ámde az 1877/8-ik évben legújában szerkesztett catalogus a nyomtatási helyet elhagyja és szorosán véve csak két bibliographiai rovatot vezet: a könyvczím és szerző nevét és két könyvtártani rovatot: a könyvtárszámot és kötetek számát.

Az 1662-ik évi összeírásban 7 osztályt találunk 30 czímmel, még pedig Libri Primae Classis sub Primo Titulo Sacrorum Bibliorum Latinorum, Biblia Bohemica, Biblia Hungarica, és Libri concordantiarum Sacrae Scripturae. Sub Secundo Titulo: Expositorum Sacrae Scripturae. Tertio Titulo: Sanctorum Patrum. Sub Quarto Titulo: Asceticorum Scriptorum Ecclesiasticorum Catholicorum. Sub Quinto Titulo: Praedicatorii concernentes Divinum Officium quoad Rubricas tam Breviary quam

Missalis et quoad Caeremonias. Sub Sexto Titulo: Sacrorum Meditationum. Sub Septimo Titulo: Spirituales.

Libri Secundae Classis. Sub Primo Titulo: Theologici Speculativi, item et Morales. Sub Secundo Titulo: Controversiarum. Sub Titulo Tertio: Casuistarum. Sub Quarto Titulo: Regularum.

Libri Tertiae Classis. Sub Titulo: Concionatores Postillatores, Homiliastae et Sermonistae.

Libri Quartae Classis, sub 1 Titulo: Historiarum Sanctorum seu uita aut Exempla patrum. Sub 2. Titulo: Historiarum Profanarum Authorum Diversorum.

Libri Quintae Classis, sub Titulo: Juris Prudentiae utriusque. Item Libri Practicae Criminalis. Item Libri Concilij Tridentini, Et aliorum Conciliorum Sacrorum.

Libri Sextae Classis, sub Primo Titulo: Medicinales. Sub Secundo Titulo: Philosophici. Sub Tertio Titulo: Astronomici, Cosmographici, Geographici, Mathematici. Sub Quarto Titulo: Poetici a Nostratibus editi. Sub Quinto Titulo: Rhetorici et oratorij a nostratibus editi, Libri Oratorij. Sub Sexto Titulo: Epistolarum. Sub Septimo Titulo: Grammaticales. Sub Octavo Titulo: Calepini Vocabularij, Dictionary seu Repertorij.

Libri Septimae Classis, sub Titulo Primo: Pure Latini Hungarici. Sub Secundo Titulo: Pure Hungarici Idiomaticis. Sub Tertio Titulo: Bohemici, Moravicique Concionum, et controversiarum. Item Spirituales. Sub Quarto Titulo; Libri Bohemici non Sacri, aut non Spirituales. Sub Quinto Titulo: Germanicj Varj. Sub Sexto Titulo: Polonicj Varj. Sub Septimo Titulo Graeci diversorum authorum.

Ezen része a lajstromnak két hasábosan iratott és tartalmaz összesen 1009 művet.

Az 1754 – 1772-ik évi lajstromozó nem követi elődének sem szakbeosztását, sem a szakok egymásutánját, de az előtte levő anyagot a következő 21 tudományzakokra és 6 nyelvészeti osztályozásba iktatja, s a könyveket mindenütt elkülönítve, alakjuk szerint osztályozza: Libri speculativi; Theologici; Philosophici; Libri Controversiarum; Libri Casuistici; Libri Canonici; Libri Juris Civilis; Libri medicinales; Concionatorj; Expositores, Sermonarj, et Postilla; Spirituales; Choistici; Catechetici; Grammatici; Poetici; Historici; Libri Germanici; Italici; Gallici;

Arabici; Libri Linguae Graecae; Hungarici; Libri Regularium; Rethorici, et Oratorij; Libri Epistolares; Libri Dialogorum; Politici; Dictionaria. — A legújabb könyvrajstrom 1877/8-ik évből a tudományszakok osztályozásánál, úgy az 1662, mint az 1754—72-ik évitől elüt; s vajmi kevésbé gondol a tudományszakok szigorú beosztásával, s míg a legrégebbi rajstrom 30 szakot állít fel, az 1754—72-ik évi 21-et a legújabb összeírás a következő 14 szakra reducálja a könyvtár állagát u. m. I. cím nélkül H. Historici, III. Concionatori mixti, IV. Itálci, V. Pastorales, VI. Libri Theologiae Moralis, VII. Theologia Dogmatica, VIII. Sacra scriptura, IX. Concionatorii, X. Libri philosoph. XI. Commentaria, XII. Jus Canonicum, XIII. Medicinales, XIV. Scholastici.

A könyvjegyzék ezen része az egész lapon egyhasábosan van írva és 1979 művet tartalmaz.

A könyvtár szaporodási momentumainak egyes feljegyzései is érdekes adatokat nyújtanak a könyvtár történetére, midőn is jegyzékbe veszi az egyes adakozókat, s az általuk adományozott könyvek címlapját és számát, különválasztva azoktól, melyeket a zárda vétel vagy örökség útján szerzett. Így jutunk tudomására annak, hogy 1663-tól 1754-ig a könyvtár 455 munkával szaporodott, s alig esik ezen 90 év alatt átlag egy évre több 5 múnél. S ha ebből levonjuk az ajándékozott és örökölt könyvek számát, 236 művet, a sajátképeni szerzemény 90 év alatt 229 műre olvad le. Ajándékozott ugyanis 1676-ban P. Bartosovich Ferencz 5 munkát; 1722-ben Kirchsteiner Kristián Dominik a szakolczai conventus curatora 200 mise fejében 183-mat; ezen könyvek közül azonban hármat az ajándékozó 1727-ben vissza vett, 1729-ben vett a könyvtár részére Maczak M. 8 munkát, ugyancsak ezen évben kapott Slupik Ferencz góji plébános hagyatékából 1 dbot; 1744-ben Majdt Gerard cistercita paptól ajándékban 1 művet; 1749-ben Bribila Márton sastyini káplán halála után végrendeletileg 21 művet; 1754-ben, az adományozó megnevezése nélkül kapott a könyvtár 18 művet. A sajátképeni vétel legnagyobb száma 30 művel ezen 90 évi időközben az 1744-ik évre esik, a legkevesebb pedig 1 művel 1729-ik évre.

A könyvtár szaporodása történetében még szegényebbnek mutatkozik a második rajstromozási munka, t. i. az 1772-ik évre

következő 10 év 1783-ig, a mely idő alatt a könyvtár 91 művel gyarapodott, s ezek között 57 mű mint adomány szerepel. Makhal Ferencz mutnyai káplán hagyatékából kapott 1772-ben 31 művet; 1775-ben a zárda tutora ajándékából 5 munkát; 1776-ban 70 mise szolgálataért kapott egy 20 kötetes munkát; s ugyanez évben Vrana János pauloviczi plébánostól 6 művet; 1777. néhány mise fejében ismét 1 művet, 1780-ban Vatter Eleazar galgóczi guardian saját pénzén vett a szakolczai könyvtárnak 12 munkát s 1783. Gollmann Bertalan mileticzi dékán ajándékozott 1 művet. Ezen 57 munkának levonásával, a zárda sajátképeni szerzeményeül csak 34 mű mutatkozik, mely összegből 13 mű 1777-ben vétetett a szerzet által.

Ezen catalogusban összesen bejegyeztetett 3544 mű,¹⁾ mi 1662-től 1783-ig a zárdakönyvtár tulajdonát képezé. Valjon azonban a lajstromozók elég lelkiismeretesek voltak-e az összes anyag bejegyzésénél, erre nézve némi kétségünk támadhat; minthogy az 1715. évi bejegyzésnél az akkori könyvtárnok megjegyzi »Quidam reperti: et in hoc Catalogo Librorum non notati« és nyolcz könyvczimet vez fel utólagosan.²⁾

Érdekesek az 1662-ik évi lajstromozónak imitt-amott a czímlap mellé iktatott megjegyzései, kivált ott, a hol a könyv szerzőjének katholikus voltáról kételye támadt, s ilyen naiv megjegyzéseket tesz, mint a hetedik osztály harmadik czímének 9-ik száma alatt: »manipulus concionum funebralium: Dubitatur utrum sit author Libri Catholicus;« 17. szám alatt: Laurencj Leandrj Sacerdotis, Masopust; Valet pro Concionatoribus; ugyanott a 20-ik szám alatt: »Joannis Kocin, De Providentia Dei Est Author Secularis^o), an vero Catholicus, Censura tu Lector, et cognosces«; ismét ugyanott a 26-ik szám alatt: »O powinnostach krestianskich Mathei Sacerdotis: Videtur mihi, quod hic liber sit editus ab haeretico: Lector judicet«; ugyancsak ott a 27-ik szám alatt »Nowe Poselstviy: Liber bonus, sed lacer«;

¹ Jelenleg van a könyvtár lajstromozásában 268 kötet.

² A könyv lajstromozási állapot most még rosszabb, mint 1715-ben volt, minthogy a zárda második emeletén a könyvtárhelyiséggel szemben van még egy szoba, hol a könyvek egymásra össze-vissza halmozva vannak, beiktatva nincsenek s körül-belül ezer darabra megy ezen könyvek száma, melyek a lajstromozó és rendező kezeket óhajtva várják.

a hetedik osztály hetedik czímének 4-ik száma alatt: »Guillilmj Possely, Compendium Cosmographiae; Est prohibitus; Item Nonnus Panopolitanus Poeta: non est prohibitus« stb.

A könyvtár kéziratokban vajmi szegény lehetett, mert a könyvjegyzékben összesen csak hat codexre akadtam, de a melyek legalább is a XV. századból származhattak, minthogy azok hártýára és goth betűkkel valának írva. Ezek közül a 1662-ik évi lajstromban egy magyar codex fordul elő a hetedik osztály második czíme: »Pure hungaricj Idiomatis 72-ik száma alatt: »Regula S. P. N. Francisci in pergameno scripti in 8° 1) az 1754. és 1772. között írott jegyzékben előfordúlnak: Libri choristici in folio: »Liber maximus in membrana scriptus continens introitus missarum etc; Lamentationes in membrana scripta«. Choristici in octavo: »Rituale in membrana Ecclesiae Lowricencis gothice.« Regularium in 4° »Regulae S. P. N. Francisci scripta gothice«. Liber scriptus de ortu Provinciae Hungariae et Statuta.« Ez idő szerint e könyvtárban csak két kézirat található egyike ezeknek igen díszes kiállítású régi kötésű, gyönyörű miniatürökkel ellátott hártýára írt latin codex a XVI. századból; czíme következő: Lamentationes Iheremiae prophetae pro hebdomada Sancta ad usum ecclesiae Wasserslauniane, etc. Conscriptum per Georgium Ayblingerum Jurisutrusque Licentiatum et octingenae Consiliarium 1594. 32 nagy 4° lap. A másik egy XVI. századbeli latin pápi szerkönyv. Ez azonban nem magyarországi vonatkozású rituale.

A szakolczai zárda könyvtárnak első alapját azonban korántsem képezte azon könyvanyag, mely a most ismertett könyvlajstromban följegyezve van, minthogy a zárda alapítása sokkal korábbi, s a könyvlajstrom készítését megelőzőtt kétszáz év alatt a zárda könyvtárával együtt sok viszontagságon ment keresztül, és sok veszteséget szenvedett. A zárdát a Kropácsiak, Czoborok.²⁾ Tarcsaiak s mások alapítván 1467-ben, már 1535-ben a pestis alkalmával a paterek mind kihaltak, egynek kivételé-

1) Ha ezen codex csakugyan magyar, a mint a catalogus mondja, akkor valószínűleg a Simor-codexnek elveszett elejét kell alatta értenünk. E Codex u. i. 8-rétű, hártýára írott, és Assisi sz. Ferenczről rövid példákot tartalmaz. Eleje vége hiányzik.

2) U. Friedrich: Historia Provinciae Hungariae ordin. minorum. S. P. Francisci strictioris observantiae. 1759. fol. II. rész 18 lap.

vel, s onnan az is elment, s ekkor a zárdát a helybeli plébános elfoglalván 30 évig lakott benne. Ugyanakkor elvitték onnan a plébánia templomba a paramentumok, ékszerek nagy tömegét, melyek oda többé vissza nem kerültek. Bár ha ez alkalomból a zárdá könyvtára nem említettik, valószínűnek tartom, hogy már könyvtára is volt. Bizonyos azonban, hogy midőn 1565-ik évben a zárdát a szerzetesek ismét benépesítik ¹⁾ könyvtárt is alapítottak, minthogy 40 évig t. i. 1605-ig ott békességben éltek. 1605-ben azonban Bocskay hadai Szakolezát elfoglalták, meg a császáriaiak vissza vették, s prédára jutott a várossal együtt a könyvtár is. A missalék, gradualék, antiphonálék, a könyvek részint elégtek, részint más uton vagy megsemmisültek vagy elhurezoltattak. ²⁾ Friedrich U. tudósításai szerint a császári seregek vezére herczeg Lichtenstein Károly és Dietrichstein Ferencz olműczi bibornok érsek, ezen zárdából ugyanakkor elvitt egy drága casulát, mit akkor ezer aranyra becsültek, két kelyhet, melynek egyike szín arany volt, keresztet stb. ³⁾ 1729-ben a zárdá és templomuk ismét leégett, ⁴⁾ oda veszett könyvtáruk egy része is; s valószínűleg ez alkalommal kerültek a megmaradt könyvek a plébánia könyvtárába, mert ott tett kutatásom közben tapasztalám, hogy a plébánia könyvtár számos könyvén a zárdá könyvtár signatúrája látható.

II.

Ezen könyv-lajstromnak most ismertetett adatai, már magokban is érdekes fényt vetnek a könyvtár történetére, be rendezésére, gyarapodására, osztályozására; s mindezek felett kiváló becsét tulajdonítunk annak, kiváltképen azon okból, hogy az egyes szakosztályok kétségtelenné teszik a kijelölt hivatás-szerű egyházi irány mellett azon célt is, mit a szerzet hazafiúi érzulete maga elé tűzött, midőn a könyvtár alapításánál, vagy a későbbi szerzeményeknél is, a hazai irodalomra különös súlyt fektetett. Mert nem tarthatjuk esetlegnek, ha az 1662-ik évi lajstrom osztályai és alcímei között, a tisztán magyar nyelven írt könyvek számát 72 művel találjuk képviselve; mely szám

¹⁾ u. a. u. o. 18 l., ²⁾ u. a. u. o. 18 l., ³⁾ u. a. u. o. 18 l., ⁴⁾ u. a. u. o. 18 l.

az egyes szakosztályok és czímek között a harmadik helyet foglalja el. Van ugyanis a harmadik szakosztályban: *Concionatores, Postillatores, Homilistae et Sermonistae* czím alatt 152 mű; az első osztály hetedik czíme alatt: *Spirituales* 94 mű; erre következik a hetedik osztály második czíme alatt: *Pure Hungarici Idiomatis* 72 mű; ehhez járul még az első szakosztályban első czím alatt három magyar biblia: »*Biblia Hungarica reperuntur Nro. 3. omnia in folio*»; a 6-ik szakosztály, nyolczadik czím első szám alatt: »*Ambrosy Calepini Dictionarium XI lingvarum in fol.*»; ugyancsak ott a XI. szám alatt: »*Dictionarium, sive Lexicon Latino graeco-hungaricum Alberti Molnár in 4-to*»; összesen tehát 77 mű; a többi szakosztályok valamennyie tetemesen kisebb számokat mutatnak fel.

Hogy ezen 77 magyar nyelvű irodalmi termékkel mi történt a későbbi időkben, erre egyrészt a zárda épület égési fatalitásai válaszolnak, másrészt jogosult a föltevés, hogy azok a zárda-könyvtárából elidegenítették, elkallódtak, elvesztek. Ezen hiányok pótlására, illetőleg a magyar irodalom termékeinek beszerzésére a zárda a XVIII. században már gondot nem fordított, mert az 1754—1773. év között készült összeírásában a zárda-könyvtárának, sem a mult XVII. századi irányával, sem az 1662-ik évben összeírt magyar nyelvű könyvekkel nem találkozunk, minthogy az 1754—72. időközben szerzett könyvek lajstromában »*Libri Hungarici*« czím alatt, mindössze kilencz magyar nyelvű művet lelünk; s mert az 1773 tól 1784-ik évig terjedő időszakban összeírt 2070 könyvczím között csak 93 magyarországi nyomtatvány tűnik fel.

A mi azonban minket ezen könyv-lajstrom ismertetésénél kiválóan és különösen, a magyar bibliographia szempontjából érdekel, s mire különös súlyt fektetnünk az adatok érdekessége ösztönöz: ez az 1662. évi első összeírás hetedik szakosztályának második czíme, melyben a tisztán magyar szövegű nyomtatványok vannak lajstromozva; s melyek Szabó Károly »*Régi Magyar könyvtár*«-ához részben megjegyzésekre, részben pedig néhány új adat ismertetésére nyújtanak alkalmat. Sajnálatos ezen ismertetésnél csak az, hogy magok az elősorolt művek a zárda-könyvtárában már nincsenek meg, s a könyv címlapjainak latin, és hiányos rövid bejegyzése, a

teljes bibliographiai leírásra elegendő alapot nem nyújt, s csak összevetés útján lehetséges oly munkálatot adni, mi sem az ismeretét, sem az olvasót teljesen ki nem elégítheti. Mind e mellett mégis azt hiszem, hogy nem végezek meddő munkát, ha az illető könyvczímeket betűhíven leírva, s az azoknak megfelelő jegyzetekkel ellátva: a következőkben előadom.

Libri Septimae Classis (sub Secundo Titulo) Pure Hungaricj Idiomatis.

1. Biblia Sacra, Authore Georgio Kaldy. S. J. in fol. Szabó K. Régi Magyar könyvtár 551. sz.

2. és 3. szám alatt ugyanaz.

4. Novum Testamentum, sed antiqua impressio, et versio etc. in 4°. Hogy ezen új Testamentom azonos azzal, melyet Szabó Károly 51. sz. alatt leír valószínűnek vélem az antiqua impressio kifejezése mellett azért is, hogy egy szerzetes zárdakönyvtár a XVII. században csak olyan egyházi könyveket szerezhettek meg, melyek cum gratia et Privilegio jelenhettek meg; s nem tartom valószínűnek, hogy akár a 68-ik, akár a 218-ik szám alatt előforduló protestans fordítású új testamentumot szerzett volna.

5. Postilla Petri Pazmanj Cardinalis De Dominicis et festis aliquibus: Dominicis tu per annum in fol. <

Ez Pázmány Péter praedicationinak 1636-ik évi első kiadása. Szabónál 683. sz. a.

Hogy ez nem a későbbi második kiadás 1695-ik évből bizonyítja az, hogy a könyvjegyzék 1662-ben készült.

6. Postilla Georgj Kaldy. Soc. Jesu: De Dominicis et Festis in fol. Kaldy Györgynek 1631-ik évben külön kiadott vasárnap és ünnepi prédikációi összekötve; Szabónál 601. és 602. szám.

7. Petri Pazmanj C. Kalauz in Fol. E rövid czímirat nyomán nem határozható meg, vajjon az, az 1613, 1623, vagy pedig az 1637-ik kiadás? Szabónál 443, 532. és 673. szám.

8, 9 és 10. sz. ugyanaz.

11. Petri Pazmanj Responsio ad Balduinum seu Parvum Kalauz, in 4°. Ily czimű munkáját Pázmánnak sem Szabónál sem Horányinál sem Lampénél sem Sándor Istvánnál nem találtam. Pázmánnak eddigelé ismert vita irataiban Balduinhoz irt felelete sem ezen, sem »Kis Kalauz« czímen nem található. Ez tehát Pázmánnak, 1627-ik évben közrebocsá-

tott könyve: »A setét hajnal csillag után bujdosó Lutheristák vezetője stb. Szabónál 558. sz. Frankl Vilmos: Pázmány és kora« 2-ik köt. 415 lap, és 13 jegyzet alatt.

12. Ugyanaz.

13. Petrus Pazmany: De Invocatione, seu Honoratione Sanctorum. Item Ibidem, Peniculus Paporum Solnensis Conciliabuli. u. in 4-to. Ibidem: Quaedam Appendix defensiva Dignitatis Pontificis Romanj.« A »De invocatione stb. nem más mint az 1607-ben Gräczben megjelent: »Keresztieni felelet. A meghalt Dücsőült szentek Tiszteletéül, Szabónál 406 sz. Az, ezen munkához kötött Peniculus Paporum, tudtommal legalább csak latin kiadásban ismeretes. Ám de a szakezím eme jelzője: Pure Hungarici Idiomatis följosogíthat, azt magyar szövegű kiadásnak tartani, bár ha nincs kizárva a lehetőség, hogy ezen jelzés csak az egybekötött művek elsőjére vonatkozik. Valószínűnek tartom tehát, hogy ezen mű nem magyar szövegű, hanem az, melyet Frankl Vilmos »Pázmány Péter és kora« című munkájának I. kötetében 101-ik lapon, 1. alatti jegyzékben mint 1610. évi 4° alakú kiadást említ. A mi végre a »Quaedam Appendix defensiva dignitatis Pontif. Rom.« illeti, ily című magyar nyelven írt műve Pázmánynak szintén ismeretlen, s ez valószínűleg az 1631-ben Pozsonyban nyomtatott »Dissertatio an unum aliquod ex omnibus Lutheranis dogmatibus S. scriptura contineat« című latin munkája, melynek egyik tétele a pápa mint az egyház fejének méltóságát védelmezi a »Hyperaspistes« című vita-irat ellenében.

14. Ejusdem Controversiae Fidej variae in 4-to. A című irat cumulatív kifejezése, — minthogy Pázmánnak több rendű vita iratai valának — a biztos meghatározást valjon, melyek voltak azon controversiák, nem tűnik ki; de ha leszámíthatók ezen kötetből a következő címek alatt még egyenként felsorolt vallási vita-iratok, úgy 4° alakjuknál fogva is csak ezek lehetnek: »Felelet az Magyarai István sárvári Praedikátornak 1603-ból, szabónál 385. sz. Az mostan támadt új tudomaniok tanusságának stb. 1605-ből Szabónál 398 sz., Az Igazságnak Gyeozedelme stb. 1614-ből Szabónál 451. sz., Bizonyos okok mellyek erejétői stb. 1631-ből, Szabónál 604. sz. Hogy a most előszámlált munkák érthetők a »Controversiae« gyűjtő név alatt bejegyzett könyvben azért is valószínűnek tartom, minthogy más vita iratainak

vagy ívréte üt el, vagy azokon Pázmány neve megemlítve nincsen.

15. *Eiusdem authoris Controv. de Sacra Scriptura et de Ecclesia* in 4-to. »Az Sz. Irásról és az anyaszentegyházról két rövid könyvecskék« című s Bécsben 1626. évben megjelent műve Pázmánnak. Szabónál 552. sz.

16, 17 és 18. Ugyanaz.

19. *Eiusdem Authoris ad Petrum Alvincium etc. literae* 5. in 8°. Egy Keresztien Predikátortól S. T. D. P. P. az kassai nevezetes tanítóhoz Alvinczi Péter uramhoz. Iratott eot szép levél. « Megjelent helynév nélkül 1609. s másodszer 1613-ban, de az itt kérdésben levő nyomtatvány, az első kiadás, minthogy a második kiadás 2 réti ív alakú. Szabónál 616. sz.

20. *Eiusdem Authoris Explicatio super Credo iuxta mentem Joannis Calvinij, pro aedificatione et consolatione Calvinistarum* in 8°. »Az Nagy Calvinus Jánosnak hiszecegy Istene. 1609-ből, Szabónál 415. sz.

21. *Postilla Rdiss. Nicolaj Telegdj, etc. De Dominicis a Pasch. usque ad Advent. Dni tantum* in 4-to. »Az Evangéliumoknak vasárnapokon stb. 1578-ből, Szabónál 145. 676. sz.

22. Ugyanaz.

23. *Eiusdem Postilla de Festis* in 4-to. Szabónál 176, 677. Melyik kiadás? meg nem határozható.

24. és 25. Ugyanaz.

26. *Apologia Controversiarum Andreae Monaszlay* in 4-to. Apologia a közönséges keresztyén hit ágazatának. Szabónál. 224. szám.

27. és 28. Ugyanaz.

29. *Eiusdem Auct. Tract. De Gratia Ac Libero Arbitrio* in 4-to. Szabónál 314. sz. Az Isten malasztjáról az szabadakaratról stb.

30. *Idem Author De Cultu S. Imaginum* 4-to. Az üdvösségre intő képeknek tiszteletéről stb. Szabónál 230. sz.

31. *Idem Author De Inuoc. SS.* in 4-to. Az Szenteknek hozzanc való segetsegekrül stb. Szabónál. 229. sz.

32. és 33. Ugyanaz.

34. *Eiusdem Authoris Rsio ad Petrum Calvinista m Bornemissa m* in 4°. Monoszlaynak ezen Responsoja

Bornemisszához sem Szabónál, Horányinál, Sándor Istvánnál, sem más helyen tudtommal elő nem fordul, s az egészen ismeretlen, valószínűleg polemikus munka, mely a XVI. század magyar irodalmát ismét egygyel egészíti ki.

35. Petrij Pazmany Orationes Sacrae cum documentis Spiritualibus in 8°. Valószínűleg »Keresztyéni Imádságos könyv«-ének 1625, 1631 vagy 1650-ik évi kiadása. Szabónál 548, 604, és 836. szám.

36, 37, 38 és 39. Ugyanaz.

40. Martinj Kopchanj, Conciones 7 De Festis B. V. M. v. 68 in 8°. E czímirat Kopcsányi ismeretes munkái egyikének sem felel meg; de mégis valószínűnek tartom, hogy ez a Szabó által 596-dik szám alatt leírt munkával azonos, bár ha ott 13 praedikatióról van szó, itt pedig csak 7-ről, lehet azonban, hogy itt a lajstromozó nem a 13 praedicatiót akarta kifejezni, de a 7 ünnepnapot, melyen azok tartattak, mint ez a Szabó által leírt munka czímiratán elő is fordul. A mi czímiratunkban előforduló »n. 68« utalás az ezen lajstromban előforduló 68-ik számra, mely ugyancsak Kopcsányi Márton hasonló czímű művére vonatkozik; s ezen utalás úgy látszik, hogy csak a szak leírása után, utólagosan iratott a 40-ik számhoz, legalább ezt árulja el, a bötüknek kisebb összeszorított jellege. Feltűnő egyébiránt az, hogy a lajstromozó, ha csak ugyan egy munka a 40-ik a 68 ik számmal, hogy át nem írta a Kopcsányi többi művei közé, úgy mint azt más szerzőknél tevé »Eiusdem Itidem Author«, s hogy itt még rövidebben adva a czímiratot, abból a 7-et kihagyta. Ezen felülről körülmények azon föltevést indokolhatják, hogy Sándor István, magyar Könyves házának 26-ik lapján talán mégsem téved, ha a Boldog asszony ünnepeire való praedicatióit Kopcsányinak külön kiadás gyanánt veszi föl. Itt is a Boldog asszony ünnepeire való praedicatiót jelent félreérthetlenül a »Conciones 7 de Festis B. M. V.« hollott a 68. sz. alatt előforduló csak »Conciones de M. V. M.« czímet lajstromozza. De végre, eltekintve a bécsi 1631-ik és Sándor István 1632-ik évi szintén bécsi kiadásától, hogy Kopcsányi Mártonnak csak ugyan volt még egy ily czímű külön kiadványa, határozottan tanuskodik azon körülmény, hogy a jelen könyvlajstromban másodizben t. i 1754. és 1772. év között eszközölt összeírásnak »Libri Hunga-

rici in 8°, et 12°« czíme alatt ezen tétel is előfordul: »Conciones de M. N. M. P. Martini Kopcsany. 1. Jaurini.« Ez tehát győri kiadás volna. Valjon lehetséges-e az, ha tudomás szerint azon időbeli, egy győri nyomdának termékei nem ismeretesek? Igaz, hogy nem ismeretesek, de hát azért mégis lehetett. S nekem azonban egy későbbi, győri nyomdából kikerült Kopcsányi praedicatiókról nincsen tudomásom.

41. Eiusdem orationes devotae in 8°. Szabónál 632. szám alatt: »A keresztyéni Tökelleles Életre intő stb.

42. és 43. Ugyanaz.

44. Lépes Bálint. De Judicio et Coelo in 4°. Szabónál. 469. szám.

45. Idem de Morte et Inferno in 4°. Szabónál. 476. szám.

46. Idem de Morte in 4°. Valószínűleg a külön címlappal ellátott második könyv »az ítéltreol« külön köttetett be a 47 szám alatt.

47. Idem De Judicio in 4°.

48. Eiusdem Orationes in Vitam Christj Dominj in 8°. A Prágában 1615. évben kiadott imádságos könyv. 12-rét ív; Szabónál 458. sz.

49. Leonardus Lessius: Quam Fidem eligere oportet in 8°. A három kiadás közül valjon melyik? meg nem határozható. Szabónál »Tanácskozás, melyet kelyen a különböző vallások közöttül választani«, 431, 437 és 706. szám.

50. Veres Marton Controv. in 8°. Azt vélem, hogy Veres-marty Mihály helyett toll hibából áll Veres Marton, s ez esetben: »Az Eretnekeknek adott hitnek megtartásáról« című vita irata. Szabónál 721-ik szám.

51. Ad Regnum Hungariae; Gülay Márton in 4°. Bizonyára Gyulay Márton akarta írni, s a bejegyzett mű az 1619-ben megjelent: »Epinicia« stb. Szabónál 486. sz.

52. Szil János könyvecské in 8°. Szyl Miklós mint Pázmány Péter álneve a »Csepregi keresztenség,« című könyv szerzőjeként ismeretes ugyan, de Szil Jánosé, mint magyar íróé schol sem fordul elő, és teljesen ismeretlen. Hogy pedig itt tévedés vagy tollhiba nem fordúli elő bizonyítékúl szolgál az, hogy Szyl János munkájának czímét is magyarul írta le. Ez ismét egy új adat irodalmunk történetéhez.

53. Pecsy Lukach. de 7 Operibus Misericordiae in 8°. »A testi hét irgalmasságok.« Szabónál 305. sz.

54. Ugyanaz.

55. Eiusdem Controversiae in 8°. E cím nyomán meg nem határozható: valjon »Szent Agoston doctor elmékedései« »A keresztyén szűzeknek tisztességes koszorúja« vagy »Hasznos orvosság minden lelki betegségek ellen« című munkáját kell-e ezen cím alatt gyanítanunk. Szabónál 249, 250 és 294 szám.

56. Eiusdem Libellus Lelkij Pais sic Intitulatus in 8°. Péchy Lukácsnak ily című munkája eddigelé ismeretlen. A címlap praecizirozott leírása pedig nem hagy fenn kétséget az iránt, hogy az helyesen iratott le; de az is kétségtelen, hogy az ezen címet megközelítő és Szabó által 294-ik szám alatt leírt könyve Péchy Lukácsnak: »Hasznos orvosság Minden lelki betegségek ellen« evvel nem azonos. Ez is egy adat »Régi Magyar könyvtár«-ához.

57. Ugyanaz.

58. Orationes et Meditationes de Passione Dni N. J. X. in 8°.

59, 60, 61 és 62. ugyanaz.

63. Petrus Canisius cum Figuris in 8°. »Keresztyéni tudomány, Jesuiták szerzetibéli Canisius Péter által irattatott és képekkel kijegyztetett.« Szabónál 544. sz.

64. Ugyanaz.

65. Georgy Vásárhelyi Catechismus in 8°, valószínűleg Gregorius helyett hibásan iratott Georgius. Canisius Péter latin catechismusának magyar fordítása, s azonos a 64. számmal.

66. Eiusdem Epistola per annum, in 8°. Jézus † Mária, Esztendő által az anyaszentegyháztól rendeltetett vasárnapokra és innepnapokra Epistolák stb. Szabónál 478. sz.

67. Eiusdem Evangelia per annum, in 8°. »Esztendő által Az anyaszentegyháztól rendeltetett vasárnapokra és Innepekre Evangeliumok« stb. Szabónál 477. sz.

68. Martinj Kopcsanyi Conciones De B. V. M. in 8°. Lásd a 40-ik számot.

69. Conciones de B. V. M. in 8°. Meg nem határozható.

70. Evangelia Hungarica. A könyv alakja bejegyezve nem lévén, ennél fogva nem tudható a sok közül melyik?

71. *De Dignitate Sacrarum indulgentiarum* N. B. in 8°. »A szent búcsúk méltóságáról« című munka előttem ismeretlen, mely 1662. évig megjelent volna. A czim-irat végére tett »N. B.« ha a szerző nevének kezdőbetűit jelenti, oly nevű magyar író-t sem találtam, kinek kezdőbetűje azon munkára reá vezethetne, sem úgy, ha az első betű latin írás-módszerint, a keresztnév első betűje, sem úgy, ha az utolsó az. Mi ismét egy új adattal szaporítja a régi magyar irodalom termékeit.

72. *Regula S. P. N. Francisci in pergameno scripta in 8°*. Erről már a kéziratoknál emlékeztem. A könyvtár második jelentékeny szaporodásának, illetőleg lajstromozásának jegyzéke 1754—1772. év közötti időből mindössze csak kilencz magyar művet mutat fel, melyeknek czímleírása, még hiányosabbnak mondható mint az 1662-ik évi; mit annál is inkább sajnálnunk kell, mert ez még kevésbé alkalmas arra, hogy egynémelyikénél bibliographiai eredményre juthassanak. A magyar könyvek czímjegyzéke im ez; »*Libri Hungarici in folio* «

1. *Conciones Pazmanianae*. Szabónál 663 és 1482. *Hungarici in Quarto*.

2. *Conciones Nicolai Pechi Episcopi*.

3. *Chronica Hungarica Georgy Pethi*. Valószínűleg hibásan írva *Gregorii Pethi* helyett. Szabónál 955 sz. *Hungarici in 8° et 12-mo*.

4. *Conciones de B. V. M. Patri. Martini Kopcsány. Jaurini*. Erről már szólottunk a 40-ik szám alatt.

5. *Meditationes piae*.

6. *Controversiae Pecsii Lucae, Item eiusdem alius Liber. A* controversiákra nézve valószínűleg ugyan az, a melyikről az 1662. évi lajstromnak 55. szám alatt szólottunk.

7. *Leonardus Lessius*. A szerzőnek egy munkája levén csak ismeretes; ez tehát valószínűleg ugyanaz, a melyiket a 49. sz. alatt ismertettük.

8. *Liber devotionalis in 12-mo*. Valószínűleg imakönyv,

9. *Evangelium hungaricum in 12-mo*. A könyv alakja miatt sem a lócsei a XVII. századból, sem a bártfai 1608-ból, sem pedig a nagy-szombati 1708-ból nem lehet, minthogy a

bártfai és lőcsei kérdés 4-ed, a nagy-szombati pedig 8-ad alaku. Szabónál 410, 1591 és 1752. sz. ¹⁾

¹⁾ A fatum, rendezetlenség s gondatlanság legsajnálatosabb nyomait észlelhetjük, a könyvtár mai állapotában, azon könyveknél, melyek mint magyar szövegű nyomtatványok bennünket legközelebről érdekelnek, s a felsorolt 87 kötet régi magyar könyvből, két év előtt tett buvárlatom alkalmával már csak a következő 6 darab régi magyar nyomtatványt találtam :

1. Péchy Lukách : Hasznos orvosság. Minden lelki betegségek ellen. Szabónál 294. sz. másod példány.
2. Veresmarti Mihály. Tanáchkozás, melyet kellyen a különböző vallások közül választani stb. Szabónál 706. sz
3. Illyés András. Keresztyéni Életnek Példája stb. Szabónál 1707. és 1728. sz.
4. Lippai János. Gyümölcsös Kert. stb. Szabónál 1016. sz.
5. Lippai János. Gyümölcsös Kert. stb. Szabónál 1054. sz.
6. Kocsányi Márton. A Keresztyéni Tokelletes Eletre intő tiz hétre rendeltetett nyolczvan Elmélkedések stb. Szabónál 632. sz. negyedik péld.